

Keywords: economic and geographical area, tourism, development of tourism, tourism potential and socio-economic development.

Рецензент: проф. Брич В.Я.

Надійшла 02.11.2015р.

УДК 551.583

Петро ЦАРИК

ОЦІНКА СТУПЕНЯ СПРИЯТЛИВОСТІ БІОТИЧНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПОДІЛЛЯ

Проаналізовано сприятливість біотичних ресурсів Поділля для цілей рекреації і туризму. Проведена бальна оцінка чотирьох основних показників за кожним фізико-географічним районом Поділля: частки природної рослинності, кількості біологічних та зоологічних об'єктів, переважаючих порід деревної рослинності та частка заповідання у ФГР.

Виявлено, що 25 із 36 фізико-географічних районів мають сумарну оцінку менше 50% (менше 10 балів), 4 райони – половину (10 балів) і тільки 7 районів мають оцінку більшу за 50% (більше 10 балів). Тобто, сприятливість біотичних рекреаційних ресурсів на Поділлі є нижчою за середню, насамперед через високу господарську освоєність території, давність її освоєння, високу частку меліорованих земель, наявність заповідних об'єктів із значними площами с/г угідь, низький рівень залісненості та значну мозаїчність природного рослинного покриву.

Ключові слова: Поділля, біотичні рекреаційні ресурси, заповідні об'єкти.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Біотичні рекреаційні ресурси виступають одночасно технологічно обов'язковими і сприятливими для рекреаційного процесу природними ресурсами, які безпосередньо беруть участь у відновленні духовних і фізичних сил людини, а також сприяють формуванню інших рекреаційних ресурсів (кліматичних, гідрологічних тощо). Інтегруючись у природному комплексі з іншими рекреаційними ресурсами, вони створюють високий рівень атрактивності будь-якого ландшафту. В межах курортології детально досліджені ресурси мінеральних вод, лікувальних грязей і клімату, а такі високоатрактивні ресурси, як біотичні, до сьогоднішнього дня залишаються маловивченими, також до кінця не визначений склад біотичних рекреаційних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В різний час дослідженням даного питання займалися такі вчені: С.А. Генсірук і М.С. Нижник (1987) описали основні підходи до оцінки природного рекреаційного потенціалу лісів, проаналізували рекреаційне навантаження на ліси і методи його визначення, розробили шляхи вдосконалення рекреаційного

лісокористування; К.В. Стеценко у своїй праці аналізує проблеми використання біотичних рекреаційних ресурсів у туристичній галузі України; в праці Л.П. Царика і Г.В. Чернюк (2002) в розрізі покомпонентної оцінки аналізуються рекреаційні ресурси рослинності і флори, а також об'єкти природи і заповідного фонду. Дані про рослинність Тернопільської області є в працях В. Шафера (1910, 1935), В. Гаєвського (1930), Б. Заверухи (1963), М.П. Чайковського (1972), С.В. Зелінки, В.О. Шиманської, С. Мишанецької та ін. Природно-рекреаційний потенціал адміністративних одиниць України було оцінено В.П. Руденком. Комплексну бальну оцінку ресурсно-рекреаційного потенціалу регіонів України розробив О.О. Бейдик.

Виклад основного матеріалу. Першим показником, який оцінювався, була частка природної рослинності у фізико-географічних районах Поділля. (Табл. 1.) Оцінка у 1 бал виставлялась при частці природної рослинності менше 20%; 2 бали – 20-40%, 3 бали – 40-60%, 4 бали – 60-80%, 5 балів – більше 80% природної рослинності.

Таблиця 1

Частка природної рослинності фізико-географічних районів Поділля

№ у схемі ФГР	Природна зона, край, область, фізико-географічний район	Орієнтовна площа, км ²	% природної рослинності	% антропогенізованих угідь	Бальна оцінка
Зона мішаних лісів. Поліський край					
<i>Область Малеого Полісся</i>					
10	Радехівсько-Бродівський	351,10	25	75	2
11	Смигівсько-Славутський	625,60	85	15	5

<i>Область Житомирського Полісся</i>					
19	Корецько-Новоград-Волинський	213,30	20	80	1
22	Баранівсько-Високопічанський	1044,97	70	30	4
Зона широколистяних лісів. Західно-Український край					
<i>Волинська височинна область</i>					
47	Острозько-Гоцанський	312,70	25	75	2
<i>Розтоцько-Опільська горбогірна область</i>					
52	Миколаївсько-Бережанський	994,10	50	50	3
54	Ходорівсько-Буцацький	949,10	45	60	3
<i>Західно-Подільська височинна область</i>					
55	Вороняцький	621,00	30	70	2
56	Зборівсько-Теребовлянський	2760,00	35	65	2
57	Гримайлівсько-Гусятинський	1212,00	35	65	2
58	Збаразько-Смотрицький (Товтровий)	3200,00	40	60	3
59	Чортківсько-Кам'янець-Подільський	3449,80	35	65	2
<i>Середньоподільська височинна область</i>					
60	Кременецький	790,00	55	45	3
61	Вілійсько-Із'яславський	1231,00	30	70	2
62	Грицівсько-Любарський	1033,00	25	75	2
63	Лановецько-Теопільський	2609,50	25	75	2
64	Старокостянтинівсько-Хмільницький	1901,00	25	75	2
65	Підволочисько-Авратинський	2602,50	25	75	2
66	Красилівсько-Ярмолинецький	4173,00	30	70	2
67	Меджибізько-Деражнянський	1783,00	40	60	3
68	Верхньоушицький	1827,00	35	65	2
69	Нижньоушицький	755,00	35	65	2
Лісостепова зона. Подільсько-Придніпровський край					
<i>Північно-Західна Придніпровська височинна область</i>					
74	Калинівсько-Козятинський	2239,00	25	75	2
75	Липовецько-Погребищенський	2599,40	25	75	2
<i>Північно-Східна Придніпровська височинна область</i>					
77	Ружинсько-Сквирський	570,00	20	80	1
<i>Придніпровсько-Східно-Подільська височинна область</i>					
82	Ялтушківсько-Копайгородський	1230,00	35	65	2
83	Митківсько-Клембівський	1090,00	35	65	2
84	Жмеринсько-Шаргородський	1900,00	35	65	2
85	Могилів-Подільсько-Ямпільський	1915,00	30	70	2
86	Томашпільсько-Піщанський	1023,00	30	70	2
<i>Середньо бузька височинна область</i>					
87	Барсько-Літинський	2195,00	50	50	2
88	Браїлівсько-Тулчинський	2200,00	35	65	2
89	Гнівансько-Гайсинський	3600,00	30	70	2
90	Ладизинсько-Бершадський	2749,00	30	70	2
<i>Центральнопридніпровська височинна область</i>					
91	Оратівсько-Монастирищенський	675,00	20	80	1
92	Умансько-Маньківський	820,00	20	80	1
<i>Південно-Подільська височинна область</i>					
97	Балтсько-Савранський	980,00	35	65	2

* - розроблено автором

Проведений аналіз фізико-географічних одиниць Поділля виявив, що оцінку у 5 балів отримав єдиний Смигівсько-Славутський район. Оцінку у 4 бали виставлено теж лише в одному випадку - у Баранівсько-Високопічанському районі. Оцінку у 3 бали отримали 5 фізико-географічних районів. Більша частина фізико-географічних районів отримала оцінки у 2 (25 одиниць) і 1 бал (4 одиниці). З цього можна зробити висновок, що лише 19,4%

території Поділля мають задовільну структуру земельних угідь, а решта 80% - відповідно незадовільну (рис. 1.).

Аналіз картосхеми показав, що найкращі показники частки природної рослинності мають Поліські райони, Опілля, Товтровий кряж, найгірші – східні райони Подільсько-Придніпровського краю, центральні та південні регіони Поділля. Такі показники є наслідком надмірної сільськогосподарського освоєння території.

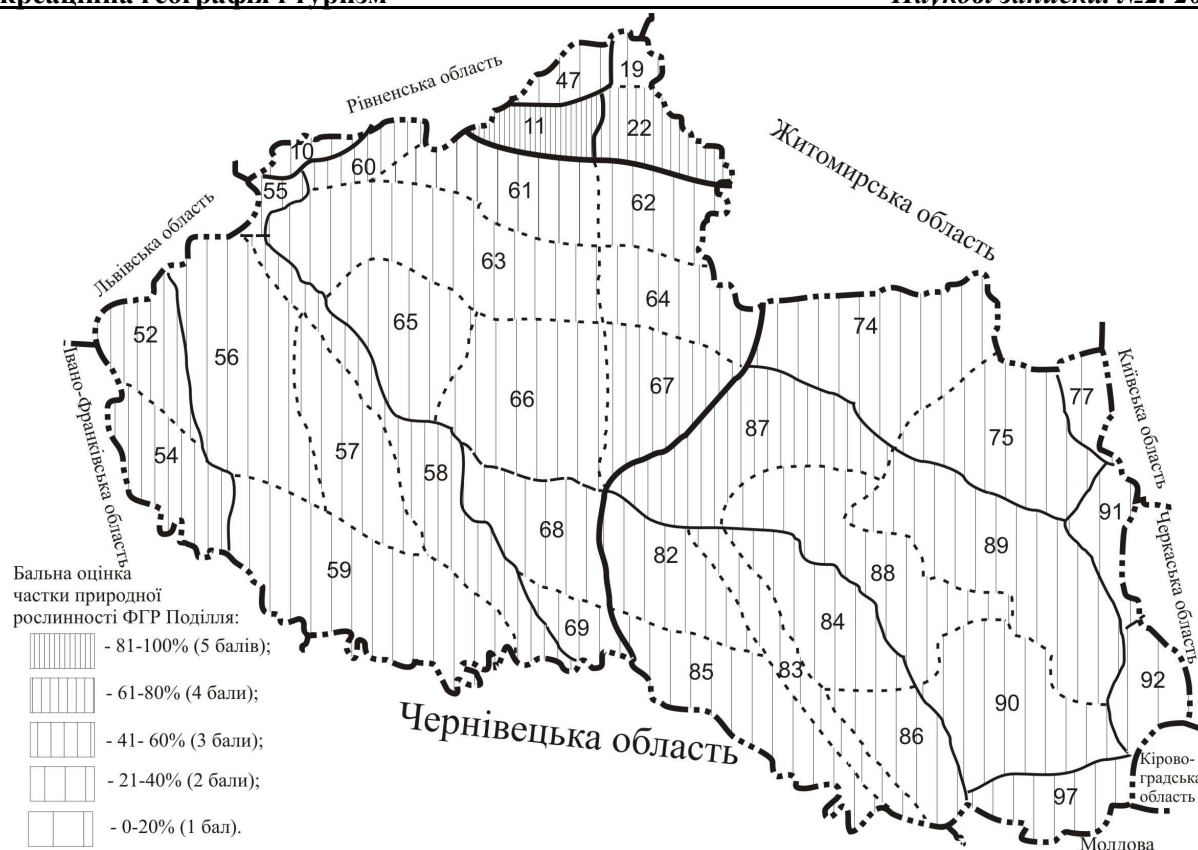

Рис. 1. Частка природної рослинності ФГР Поділля

Наступним показником було обрано загальну кількість ботанічних та зоологічних заповідних об'єктів (ботанічних заказників, пам'яток-природи, заповідних урочищ, бота-

нічних садів, дендрологічних парків, загально-зоологічних заказників, зоологічних пам'яток природи, зоологічних парків) у одиниці фізико-географічного поділу (табл. 2.).

Таблиця 2

Кількість ботаніко-зоологічних заповідних об'єктів у розрізі фізико-географічних районів Поділля

№ у схемі ФГР	Природна зона, край, область, фізико-географічний район	Орієнтовна площа, км ²	Кількість ботаніко-зоологічних заповідних територій та об'єктів	Бальна оцінка
Зона мішаних лісів. Поліський край				
<i>Область Малоого Полісся</i>				
10	Радехівсько-Бродівський	351,10	10	1
11	Смигівсько-Славутський	625,60	19	2
<i>Область Житомирського Полісся</i>				
19	Корецько-Новоград-Волинський	213,30	1	1
22	Баранівсько-Високопільський	1044,97	10	1
Зона широколистяних лісів. Західно-Український край				
<i>Волинська височинна область</i>				
47	Острозько-Гошанський	312,70	3	1
<i>Розтоцько-Опільська горбогірна область</i>				
52	Миколаївсько-Бережанський	994,10	36	4
54	Ходорівсько-Бучацький	949,10	45	5
<i>Західно-Подільська височинна область</i>				
55	Вороняцький	621,00	2	1
56	Зборівсько-Теребовлянський	2760,00	57	5
57	Гримайлівсько-Гусятинський	1212,00	24	3
58	Збаразько-Смотрицький (Товтровий)	3200,00	44	4
59	Чортківсько-Кам'янець-Подільський	3449,80	235	5
<i>Середньоподільська височинна область</i>				
60	Кременецький	790,00	20	2
61	Вілійсько-Із'яславський	1231,00	15	2

62	Грицівсько-Любарський	1033,00	10	1
63	Лановецько-Теопільський	2609,50	41	5
64	Старокостянтинівсько-Хмільницький	1901,00	9	1
65	Підволочисько-Авратинський	2602,50	12	2
66	Красилівсько-Ярмолинецький	4173,00	47	5
67	Меджибізько-Деражнянський	1783,00	19	2
68	Верхньоушицький	1827,00	24	3
69	Нижньоушицький	755,00	2	1
Лісостепова зона. Подільсько-Придніпровський край				
<i>Північно-Західна Придніпровська височинна область</i>				
74	Калинівсько-Козятинський	2239,00	16	2
75	Липовецько-Погребищенський	2599,40	14	2
<i>Північно-Східна Придніпровська височинна область</i>				
77	Ружинсько-Сквирський	570,00	0	0
<i>Придністровсько-Східно-Подільська височинна область</i>				
82	Ялтушківсько-Копайгородський	1230,00	20	2
83	Митківсько-Клембівський	1090,00	10	1
84	Жмеринсько-Шаргородський	1900,00	16	2
85	Могилів-Подільсько-Ямпільський	1915,00	19	2
86	Томашпільсько-Піщанський	1023,00	11	2
<i>Середньо бузька височинна область</i>				
87	Барсько-Літинський	2195,00	31	4
88	Браїлівсько-Тульчинський	2200,00	31	4
89	Гнівансько-Гайсинський	3600,00	21	3
90	Ладжинсько-Бершадський	2749,00	27	3
<i>Центральнопридніпровська височинна область</i>				
91	Оратівсько-Монастирищенський	675,00	1	1
92	Умансько-Маньківський	820,00	3	1
<i>Південно-Подільська височинна область</i>				
97	Балтсько-Савранський	980,00	7	1

* - розроблено автором

Аналіз таблиці показав, що кількість цих заповідних об'єктів коливається досить істотно. Так, найнижчий показник (0 об'єктів) має Ружинсько-Сквирський фізико-географічний район, найвищий (235 об'єктів) – Чортківсько-Кам'янець-Подільський район. Слід звернути

увагу що останній має такий високий показник через величезну кількість пам'яток природи у м. Кам'янець-Подільському. Більша частина районів мають показники кількості ботаніко-зоологічних заповідних об'єктів у межах 1-50 одиниць (рис.2.)

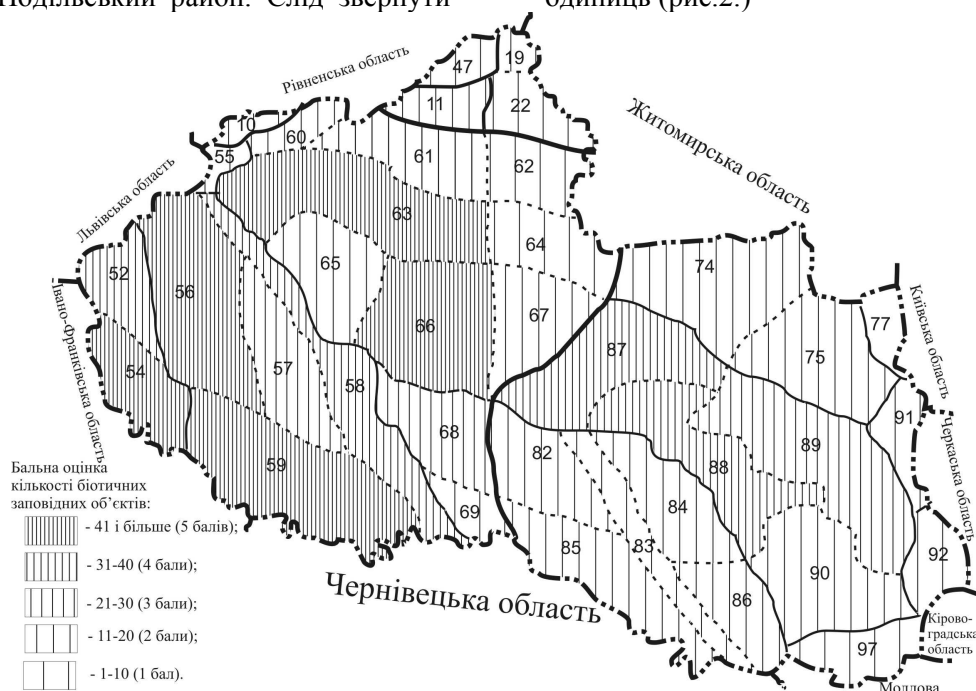

Рис. 2. Кількість ботаніко-зоологічних заповідних об'єктів у ФГР Поділля

Аналіз створеної картосхеми показав, що найефективніше біотичні рекреаційні ресурси охороняються у західній частині Поділля (Ходорівсько-Бучацький, Зборівсько-Теребовлянський, Чортківсько-Кам'янець-Подільський, Лановецько-Геофіпольський, Красилівсько-Ярмолинецький райони), малоефективно – у східній частині, особливо у Подільсько-Придніпровському краї.

Важливим показником при оцінці біотичних рекреаційних ресурсів є породний склад лісової рослинності. Найсприятливіша лісова рослинність – сухі соснові, широколистяні, мішані ліси, а також мішані ліси з

домішками субтропічних видів. Сприятлива – сухі темно-хвойні, кедрові ліси, дрібнолистяні ліси і заплавні діброви. Умовно сприятлива – частково заболочені, темнохвойні, листяні і змішані ліси, сухі березово-осикові ліси. Несприятлива – рідколісся, загущені та молоді ліси у поєднанні з заболоченими ділянками. Дуже погана – заболочені рідкостойні ліси, ліси на болотах та невеликі лісові масиви серед сільськогосподарських угідь. Додатковими показниками такої оцінки є заболоченість території та мозаїчність лісового покриву. (табл.3.)

Таблиця 3

Оцінка породного складу деревостанів фізико-географічних районів Поділля

№ у схемі ФГР	Природна зона, край, область, фізико-географічний район	Орієнтовна площа, км ²	переважаючий породний склад	Бальна оцінка
Зона мішаних лісів. Поліський край				
<i>Область Малеого Полісся</i>				
10	Радехівсько-Бродівський	351,10	сосна	5
11	Смигівсько-Славутський	625,60	сосна, береза, дуб*	4
<i>Область Житомирського Полісся</i>				
19	Корецько-Новоград-Волинський	213,30	сосна, береза**	2
22	Баранівсько-Високопільський	1044,97	сосна, береза, вільха*	3
Зона широколистяних лісів. Західно-Український край				
<i>Волинська височинна область</i>				
47	Острозько-Гошанський	312,70	сосна, дуб**	2
<i>Розтоцько-Опільська горбогірна область</i>				
52	Миколаївсько-Бережанський	994,10	бук, дуб, граб, вільха	4
54	Ходорівсько-Бучацький	949,10	граб, бук, дуб	3
<i>Західно-Подільська височинна область</i>				
55	Вороняцький	621,00	дуб, граб, береза**	2
56	Зборівсько-Теребовлянський	2760,00	граб, дуб	2
57	Гримайлівсько-Гусятинський	1212,00	граб**	1
58	Збарзько-Смотрицький (Товтровий)	3200,00	граб, сосна, береза, дуб	2
59	Чортківсько-Кам'янець-Подільський	3449,80	граб, дуб, ялина, сосна	2
<i>Середньоподільська височинна область</i>				
60	Кременецький	790,00	сосна, граб, береза	3
61	Вілійсько-Із'яславський	1231,00	сосна, дуб, граб	4
62	Грицівсько-Любарський	1033,00	дуб, сосна**	3
63	Лановецько-Геофіпольський	2609,50	дуб, граб, ялина, ясен**	2
64	Старокостянтинівсько-Хмельницький	1901,00	дуб, граб**	2
65	Підволочисько-Авратинський	2602,50	граб**	1
66	Красилівсько-Ярмолинецький	4173,00	граб, дуб**	1
67	Меджибізько-Деражнянський	1783,00	граб, дуб**	2
68	Верхньоушицький	1827,00	граб**	1
69	Нижньоушицький	755,00	граб, дуб, сосна**	2
Лісостепова зона. Подільсько-Придніпровський край				
<i>Північно-Західна Придніпровська височинна область</i>				
74	Калинівсько-Козятинський	2239,00	дуб**	3
75	Липовецько-Погребищенський	2599,40	дуб, граб**	2
<i>Північно-Східна Придніпровська височинна область</i>				
77	Ружинсько-Сквирський	570,00	дуб, граб**	2
<i>Придністровсько-Східно-Подільська височинна область</i>				
82	Ялтушківсько-Копайгородський	1230,00	граб, дуб, бук**	1

83	Митківсько-Клембівський	1090,00	дуб, граб, сосна**	2
84	Жмеринсько-Шаргородський	1900,00	граб, дуб**	1
85	Могилів-Подільсько-Ямпільський	1915,00	дуб, граб**	2
86	Томашпільсько-Піщанський	1023,00	дуб, граб**	2
<i>Середньо бузька височинна область</i>				
87	Барсько-Літинський	2195,00	граб, дуб, береза	2
88	Браїлівсько-Тулчинський	2200,00	граб, дуб	2
89	Гнівансько-Гайсинський	3600,00	граб, дуб, береза	2
90	Ладизинсько-Бершадський	2749,00	дуб, граб, ясен	3
<i>Центральнопрідніпровська височинна область</i>				
91	Оратівсько-Монастирищенський	675,00	граб, береза**	1
92	Умансько-Маньківський	820,00	дуб**	2
<i>Південно-Подільська височинна область</i>				
97	Балтсько-Савранський	980,00	дуб	4

* відмічено частково заболочені території

** відмічено території з незначним лісовим покривом або вкриті невеликими лісові масиви оточеними с/г угіддями

Аналіз таблиці показав, що найкращими показниками породного складу володіють фізико-географічні одиниці зони мішаних лісів, через наявність значних площ соснових насаджень. На решті території переважають грабово-дубові, грабово-букові ліси з домішками інших порід. Хвойні ліси на більшості території зустрічаються спорадично і часто знаходяться

у важкодоступній місцевості – схилах каньйонів, річкових долин. Висока оцінка хвойних порід зумовлена в основному їх фітонцидною дією – у наукових джерелах наводиться інформація, що вміст бактерій у повітрі у хвойному лісі в кілька десятків разів нижчий, ніж у широколистяному. (рис.3.)

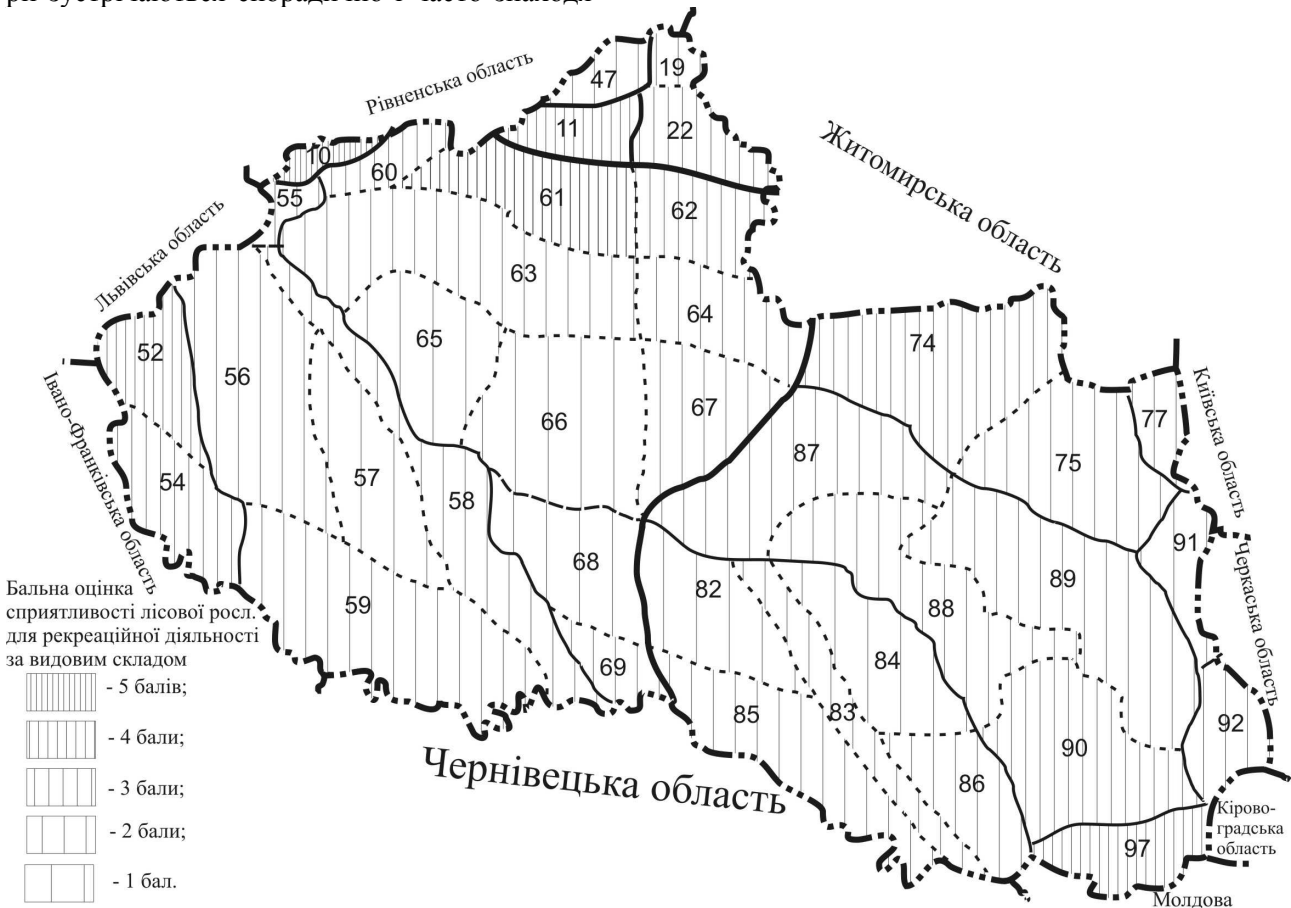

Рис. 3. Бальна оцінка сприятливості лісової рослинності для рекреаційної діяльності за видовим складом.

Здебільшого низька оцінка фізико-географічних районів Поділля зумовлена значною мозаїчністю лісового покриву, оточенню часто невеликих за площею лісових масивів орними

землями, неможливість повноцінного генетичного обміну між окремим лісовими масивами тощо.

Останнім показником, який аналізувався,

була заповідність фізико-географічних районів. При цьому також враховувалась наявність великоплощадних заповідних об'єктів. Водночас не враховувалась господарська зона природного національного парку "Подільські Товтри", та сільськогосподарські угіддя, що

входять до складу заповідних територій. Оцінка в 1 бал виставлялась при рівні заповідності менше 4%, 2 бали – 4,1-8%, 3 бали – 8,1-12%, 4 бали – 12,1-14%, 5 балів – більше 14% (табл. 4.)

Таблиця 4

Заповідність фізико-географічних районів Поділля

№ у схемі ФГР	Природна зона, край, область, фізико-географічний район	Орієнтовна площа, га	Кількість заповідних об'єктів (у т. ч. великих площ)	Орієнтовна площа заповідних територій, га	Щільність заповідних об'єктів, од./га. Заповідність, % (оцінка у 5 балів)
Зона мішаних лісів. Поліський край					
<i>Область Малеого Полісся</i>					
10	Радехівсько-Бродівський	35110	19 (2)	5500	0,05/15,66 (4)
11	Смигівсько-Славутський	62560	30 (2)	8700	0,049/13,9 (4)
<i>Область Житомирського Полісся</i>					
19	Корецько-Новоград-Волинський	21330	3 (1)	180	0,014/0,84 (1)
22	Баранівсько-Високопчанський	104497	21 (3)	15500	0,02/14,83 (4)
Зона широколистяних лісів. Західно-Український край					
<i>Волинська височинна область</i>					
47	Острозько-Гощанський	31270	4(-)	100	0,013/0,32 (1)
<i>Розтоцько-Опільська горбогірна область</i>					
52	Миколаївсько-Бережанський	99410	48 (5)	4500	0,05/4,53 (2)
54	Ходорівсько-Бучацький	94910	61 (10)	10400	0,06/4,58 (2)
<i>Західно-Подільська височинна область</i>					
55	Вороняцький	62100	6 (1)	600	0,09/0,96 (1)
56	Зборівсько-Теребовлянський	276000	76 (7)	3500	0,03/1,27 (1)
57	Гримайлівсько-Гусятинський	121200	37(7)	13000	0,03/10,73 (3)
58	Збарзько-Смотрицький (Товтровий)	320000	80 (14)	30000	0,025/9,37 (3)
59	Чортківсько-Кам'янець-Подільський	344980	290 (15)	60000	0,084/17,4 (5)
<i>Середньоподільська височинна область</i>					
60	Кременецький	79000	38 (7)	7500	0,048/8,1 (3)
61	Вілійсько-Із'яславський	123100	29 (8)	2550	0,023/2,07 (1)
62	Грицівсько-Любарський	103300	14 (1)	380	0,013/0,36 (1)
63	Лановецько-Теофіпольський	260950	66 (9)	4500	0,025/1,72 (1)
64	Старокостянтинівсько-Хмельницький	190100	20 (2)	550	0,01/0,29 (1)
65	Підволочисько-Авратинський	260250	29 (4)	1500	0,01/0,57 (1)
66	Красилівсько-Ярмолинецький	417300	54 (12)	2500	0,01/0,60 (1)
67	Меджибізько-Деражнянський	178300	28 (8)	5000	0,015/2,8 (1)
68	Верхньоушицький	182700	28 (5)	700	0,015/0,38 (1)
69	Нижньоушицький	75500	10 (6)	4000	0,013/5,3 (2)
Лісостепова зона. Подільсько-Придніпровський край					
<i>Північно-Західна Придніпровська височинна область</i>					
74	Калинівсько-Козятинський	223900	11 (-)	100	0,005/0,04 (1)
75	Липовецько-Погребищенський	259940	17 (2)	250	0,006/0,1 (1)
<i>Північно-Східна Придніпровська височинна область</i>					
77	Ружинсько-Сквирський	57000	1 (1)	700	0,002/1,23 (1)
<i>Придніпровсько-Східно-Подільська височинна область</i>					
82	Ялтушківсько-Копайгородський	123000	31 (3)	450	0,025/0,36 (1)
83	Митківсько-Клембівський	109000	18 (-)	150	0,016/0,13 (1)
84	Жмеринсько-Шаргородський	190000	20 (1)	300	0,01/0,16 (1)
85	Могилів-Подільсько-Ямпільський	91500	42 (9)	2500	0,045/2,73 (1)

86	Томашпільсько-Піщанський	102300	13 (1)	300	0,012/0,29 (1)
<i>Середньобузька височинна область</i>					
87	Барсько-Літинський	219500	53 (7)	2600	0,024/1,18 (1)
88	Браїлівсько-Тульчинський	220000	37 (6)	1300	0,016/0,59 (1)
89	Гнівансько-Гайсинський	360000	44 (3)	1700	0,012/0,47 (1)
90	Ладизинсько-Бершадський	274900	46 (5)	3500	0,017/1,27 (1)
<i>Центральнопридніпровська височинна область</i>					
91	Оратівсько-Монастирищенський	67500	3 (1)	400	0,004/0,59 (1)
92	Умансько-Маньківський	82000	7 (-)	50	0,0085/0,06 (1)
<i>Південно-Подільська височинна область</i>					
97	Балтсько-Савранський	98000	13 (3)	6000	0,013/8,82 (3)

* - розроблено автором

Найнижчі показники заповідності (менше 1%) показали Корецько-Новоград-Волинський, Острозько-Гощанський, Вороняцький, Грицівсько-Любарський, Старокостянтинівсько-Хмельницький, Підволочисько-Авратинський, Меджибізько-Деражнянський, Верхньоушицький, Калинівсько-Козятинський, Липовецько-Погребищенський, Браїлівсько-Тульчинський, Оратівсько-Монастирищенський Умансько-Маньківський фізико-географічні райони. Відповідно ці райони потребують першочергового обстеження щодо виявлення та створення заповідних територій та об'єктів різних типів. При створенні заповідних територій слід

включати до їх складу якнайбільше природної рослинності, та якнайменше сільськогосподарських угідь.

Найвищими показниками (понад 10%) характеризуються Радехівсько-Бродівський, Смигівсько-Славутський, Баранівсько-Високопчанський, Гримайлівсько-Гусятинський, Чортківсько-Кам'янець-Подільський райони. Такий рівень заповідності характеризується наявністю у цих районах таких великоплощинних заповідних об'єктів як національні парки, регіональні ландшафтні парки, природний заповідник тощо. (рис. 4.)

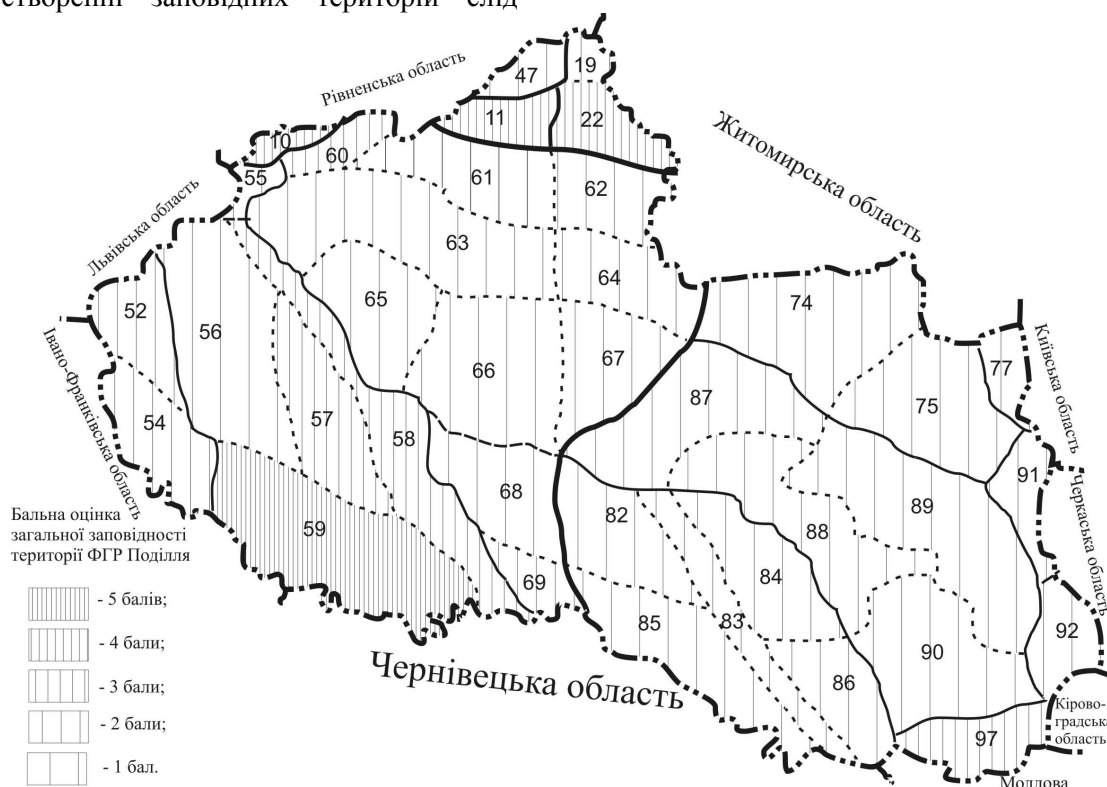

Рис. 4. Бальна оцінка заповідності території ФГР Поділля.

При оцінці біотичних рекреаційних ресурсів у незначних територій (наприклад в межах НПП або окремого району) необхідно враховувати наявність та можливість збору лікарських рослин, ягід, грибів; можливість спортивного полювання та рибальства; можли-

вість спостерігати рідкісні види рослин, комах, птахів та тварин тощо.

У таблиці 5 було зведено отримані бальні оцінки за чотирма показниками та проведено загальну оцінку сприятливості біотичних рекреаційних ресурсів за 20 бальною шкалою

(табл. 5., рис. 5.)

Таблиця 5

Зведена бальна оцінка сприятливості біотичних рекреаційних ресурсів ФГР Поділля

№ у схемі ФГР	Природна зона, край, область, фізико-географічний район	Частка природної рослинності (5 балів)	Кількість ботанічних заповідних об'єктів (5 балів)	Оцінка породного складу деревостанів (5 балів)	Щільність заповідних об'єктів (5 балів)	Загальна оцінка (20 балів)
Зона мішаних лісів. Поліський край						
<i>Область Малеого Полісся</i>						
10	Радехівсько-Бродівський	2	1	5	4	12
11	Смигівсько-Славутський	5	2	4	4	15
<i>Область Житомирського Полісся</i>						
19	Корецько-Новоград-Волинський	1	1	2	1	5
22	Баранівсько-Високопичанський	4	1	3	4	12
Зона широколистяних лісів. Західно-Український край						
<i>Волинська височинна область</i>						
47	Острозько-Гоцанський	2	1	2	1	6
<i>Розтоцько-Опільська горбогірна область</i>						
52	Миколаївсько-Бережанський	3	4	4	2	13
54	Ходорівсько-Бучацький	3	5	3	2	13
<i>Західно-Подільська височинна область</i>						
55	Вороняцький	2	1	2	1	6
56	Зборівсько-Теребовлянський	2	5	2	1	10
57	Гримайлівсько-Гусятинський	2	3	1	3	9
58	Збаразько-Смотрицький (Товтровий)	3	4	2	3	12
59	Чортківсько-Кам'янець-Подільський	2	5	2	5	14
<i>Середньоподільська височинна область</i>						
60	Кременецький	3	2	3	3	11
61	Влійсько-Із'яславський	2	2	4	1	9
62	Грицівсько-Любарський	2	1	3	1	7
63	Лановецько-Теофіпольський	2	5	2	1	10
64	Старокостянтинівсько-Хмільницький	2	1	2	1	6
65	Підволочисько-Авратинський	2	2	1	1	6
66	Красилівсько-Ярмолинецький	2	5	1	1	9
67	Меджибізько-Деражнянський	3	2	2	1	8
68	Верхньоушицький	2	3	1	1	7
69	Нижньоушицький	2	1	2	2	7
Лісостепова зона. Подільсько-Придніпровський край						
<i>Північно-Західна Придніпровська височинна область</i>						
74	Калинівсько-Козятинський	2	2	3	1	8
75	Липовецько-Погребищенський	2	2	2	1	7
<i>Північно-Східна Придніпровська височинна область</i>						
77	Ружинсько-Сквирський	1	0	2	1	4
<i>Придніпровсько-Східно-Подільська височинна область</i>						
82	Ялтушківсько-Копайгородський	2	2	1	1	6
83	Митківсько-Клембівський	2	1	2	1	6
84	Жмеринсько-Шаргородський	2	2	1	1	6
85	Могилів-Подільсько-Ямпільський	2	2	2	1	7
86	Томашпільсько-Піщанський	2	2	2	1	7
<i>Середньо бузька височинна область</i>						
87	Барсько-Літинський	3	4	2	1	10
88	Браїлівсько-Тулчинський	2	4	2	1	9
89	Гнівансько-Гайсинський	2	3	2	1	8
90	Ладижинсько-Бершадський	2	3	3	1	9
<i>Центральнопридніпровська височинна область</i>						
91	Оратівсько-Монастирищенський	1	1	1	1	4
92	Умансько-Маньківський	1	1	2	1	5
<i>Південно-Подільська височинна область</i>						
97	Балтсько-Савранський	2	1	4	3	10

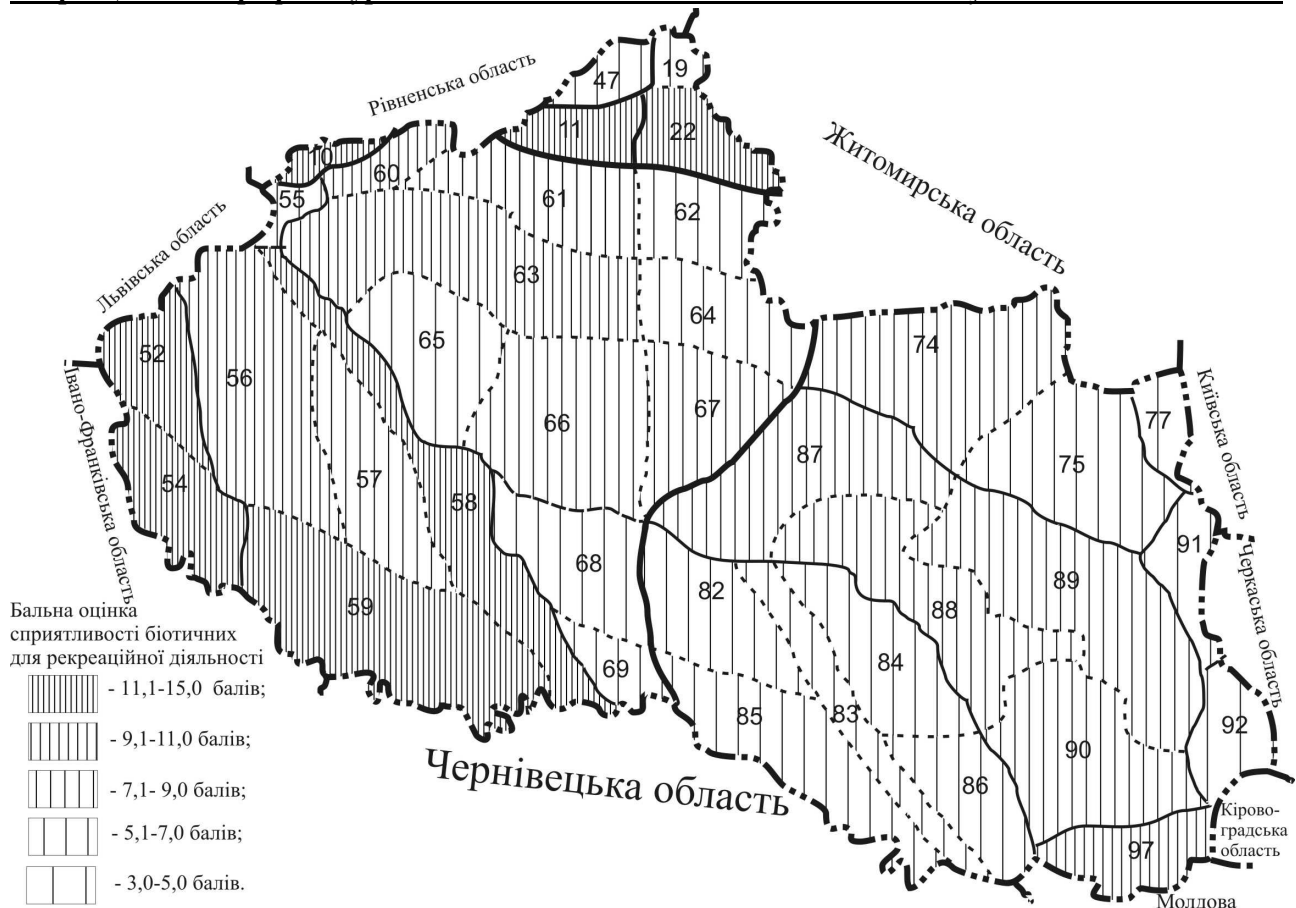

Рис. 5. Зведена бальна оцінка сприятливості біотичних рекреаційних ресурсів ФГР Поділля

Найвищі показники сприятливості біотичних ресурсів є у Опільських (Миколаївсько-Бережанський (13 балів), Ходорівсько-Буцацький (13 балів)) районах, Тернопільському та Хмельницькому Подністров'ї (Чортківсько-Кам'янець-Подільський район (14 балів)), Товтровому кряжі (Збарзько-Смотрицький район (12 балів)), Малому та Житомирському Полісся (Радехівсько-Бродівський (12 балів), Смигівсько-Славутський (15 балів), Баранівсько-Високопчанський (12 балів) райони). Найнижчі показники сприятливості біотичних ресурсів є у частинах фізико-географічних районів Подільсько-Придніпровського краю (Ружинсько-Сквірський (4 бали), Оратівсько-Монастирищенський (4 бали), Умансько-Маньківський райони(5 балів)).

Висновки. Провівши загальний аналіз сприятливості біотичних ресурсів за фізико-географічними районами Поділля, робимо висновок, що 25 із 36 фізико-географічних районів мають сумарну оцінку менше 50% (менше 10 балів), 4 райони – половину (10 балів) і тільки 7 районів мають оцінку більшу за 50% (більше 10 балів). Тобто, сприятливість біотичних рекреаційних ресурсів на Поділлі є нижчою за середню, насамперед через високу господарську освоєність території, давність її освоєння, високу частку меліорованих земель, наявність заповідних об'єктів із значними площами с/г угідь, низький рівень залісненості та значну мозаїчність природного рослинного покриву.

Література:

1. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР / Глав. ред. А.С. Харченко – М.: ГУГК, 1978. – 183 с.
2. Генсірук С.А. Ліси України / С.А. Генсірук – К.: Наукова думка, 1992. – 408 с.
3. Гудзевич А.В. Природно-заповідна Вінниччина / А.В. Гудзевич – Вінниця: Віндрук, 2002. – 147 с.
4. Екологічний паспорт. Вінницька область. – Вінниця, 2008. Режим доступу: http://menr.gov.ua/document/eko_pas_vin2007.doc
5. Екологічний паспорт. Тернопільська область. – Тернопіль, 2008. Режим доступу: http://menr.gov.ua/documents/eko_pasp_tern_2007.doc
6. Екологічний паспорт. Хмельницька область. – Хмельницьк, 2008. Режим доступу: http://menr.gov.ua/documents/PASPORT_khmelnysk_2008.doc
7. Заверуха Б.В. Флора Вольно-Подолли и ее генезис / Б.В. Заверуха – К.: Наукова думка, 1985. – 192 с.
8. Заповідне Поділля. Краєзнавчі нариси / За ред. Г.І. Денисика. – Вінниця: Тезис, 2000. – 104 с.

9. *Лакида П.І.* Роль лісів Західного Поділля в збереженні екологічної сталості регіону / *П.І. Лакида* // “Роль природно-заповідних територій Західного Поділля та Юри Ойцовської у збереженні біологічного та ландшафтного різноманіття” [Збірник наукових праць.] – Гримайлів-Тернопіль: Лілея, 2003. – С. 305-308.
10. Матеріали до вивчення природних ресурсів Поділля. – Тернопіль, 1963. – 203 с.
11. *Мельник В.І.* Букові ліси Подільської височини / *В.І. Мельник, О.М. Корінко* – К., 2005. – 152 с.
12. *Подобайло А.В.* Методика оголошення заказників, пам'яток природи та заповідних урочищ. [Методичні вказівки до вивчення заповідної справи.] / *А.В. Подобайло* – К.: Фітосоціоцентр, 2001 – 28 с.
13. *Царик Л.П.* Ботаніко-географічні особливості природи Середнього Придністров'я / *Л.П. Царик, В.О. Шиманська, М.П. Чайковський* // Наукові записки ТДПУ. Серія: Географія. – Тернопіль: Видавн. відділ ТДПУ, 1998. – №2. – С. 75-77.
14. *Царик Л.П.* Збереження ландшафтного різноманіття Західного Поділля у контексті формування регіональної екомережі / *Л.П. Царик* // Роль природно-заповідних територій Західного поділля та Юри Ойцовської у збереженні біологічного та ландшафтного різноманіття. [Збірник наукових праць.] – Гримайлів-Тернопіль: Лілея, 2003. – С. 107–114.

References:

1. Atlas pry'rodnyx uslovy'j y' estestvennyx resursov Ukray'nskoj SSR / Glav. red. *A.S. Xarchenko* – M.: GUGK, 1978. – 183 s.
2. *Gensiruk S.A.* Lisy' Ukrayiny' / *S.A. Gensiruk* – K.: Naukova dumka, 1992. – 408 s.
3. *Gudzevy'ch A.V.* Pry'rodno-zapovidna Vinny'chchy'na / *A.V. Gudzevy'ch* – Vinny'cya: Vindruk, 2002. – 147 s.
4. Ekologichny'j pasport. Vinny'cz'ka oblast'. – Vinny'cya, 2008. Rezhym dostupu: http://menr.gov.ua/document/eko_pas_vin2007.doc
5. Ekologichny'j pasport. Ternopil's'ka oblast'. – Ternopil', 2008. Rezhym dostupu: http://menr.gov.ua/documents/eko_pasp_tern_2007.doc
6. Ekologichny'j pasport. Xmel'ny'cz'ka oblast'. – Xmel'ny'cz'k, 2008. Rezhym dostupu: http://menr.gov.ua/documents/PASPORT_khmelnyck_2008.doc
7. *Zaveruxa B.V.* Flora Volyno-Podoly'y' y' ee genezy's / *B.V. Zaveruxa* – K.: Naukova dumka, 1985. – 192 s.
8. Zapovidne Podillya. Krayeznavchi nary'sy' / Za red. *G.I. Deny'sy'ka*. – Vinny'cya: Tezy's, 2000. – 104 s.
9. *Laky'da P.I.* Rol' lisiv Zaxidnogo Podillya v zberezhenni ekologichnoyi stalosti regionu / *P.I. Laky'da* // “Rol' pry'rodno-zapovidny'x tery'torij Zaxidnogo Podillya ta Yury' Ojczovs'koyi u zberezhenni biologichnogo ta landshaftnogo riznomanittya” [Zbirny'k naukovy'x prac' .] – Gry'majliv-Ternopil': Lileya, 2003. – S. 305-308.
10. Materialy' do vy'vchennya pry'rodny'x resursiv Podillya. – Ternopil', 1963. – 203 s.
11. *Mel'ny'k V.I.* Bukovi lisy' Podil's'koyi vy'sochy'ny' / *V.I. Mel'ny'k, O.M. Korin'ko* – K., 2005. – 152 s.
12. *Podobajlo A.V.* Metody'ka ogoleshennya zakazny'kiv, pam'yatok pry'rody' ta zapovidny'x urochy'shh. [Metody'chni vkazivky' do vy'vchennya zapovidnoyi spravy' .] / *A.V. Podobajlo* – K.: Fitosociocentr, 2001 – 28 s.
13. *Czary'k L.P.* Botaniko-geografichni osoby'vosti pry'rody' Sered'n'ogo Pry'dnistrov'ya / *L.P. Czary'k, V.O. Shy'mans'ka, M.P. Chajkovs'ky'j* // Naukovi zapy'sky' TDPU. Seriya: Geografiya. – Ternopil': Vy'davn. viddil TDPU, 1998. – #2. – S. 75-77.
14. *Czary'k L.P.* Zberezhennya landshaftnogo riznomanittya Zaxidnogo Podillya u konteksti formuvannya regional'noyi ekomerezhi / *L.P. Czary'k* // Rol' pry'rodno-zapovidny'x tery'torij Zaxidnogo podillya ta Yury' Ojczovs'koyi u zberezhenni biologichnogo ta landshaftnogo riznomanittya. [Zbirny'k naukovy'x prac' .] – Gry'majliv-Ternopil': Lileya, 2003. – S. 107–114.

Резюме:

Петр Царик. ОЦЕНКА СТЕПЕНИ БЛАГОПРИЯТНОСТИ БИОТИЧЕСКИХ РЕКРЕАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ ПОДОЛЬЯ.

Проанализирована благоприятность биотических ресурсов Подолья для целей рекреации и туризма. Проведена бальная оценка четырех основных показателей по каждому физико-географическому району Подолья: части естественной растительности, количества биологических и зоологических объектов, превосходящих пород древесной растительности и доля заповедных территорий в ФГР.

Определено, что лучшие показатели благоприятности биотических ресурсов у Опольских (Николаевского-Бережанский (13 баллов), Ходоровский-Буцацкий (13 баллов)) районах, Тернопольском и Хмельницком Поднестровье (Чортковско-Каменец-Подольский район (14 баллов)), Товтровога кряжу (Збаражско-Смотрицкий район (12 баллов)), Малом и Житомирском Полесье (Радеховско-Бродовский (12 баллов), Смыгивсько-Славутский (15 баллов), Барановско-Високопичанський (12 баллов) районы). Наихудшие показатели благоприятности биотических ресурсов у физико-географических районов Подольско-Приднепровского края (Ружинского-Сквирицкий (4 балла), Оратовско-Монастырищенский (4 балла), Уманско-Маньковский районы (5 баллов)).

Выявлено, что 25 из 36 физико-географических районов имеют суммарную оценку менее 50% (менее 10 баллов), 4 района – половину (10 баллов) и только 7 районов имеют оценку превышающую 50% (более 10 баллов). То есть, благоприятность биотических рекреационных ресурсов на Подолье ниже средней, прежде всего из-за высокой хозяйственную освоенность территории, давности ее освоения, высокую долю мелиорированных земель, наличие заповедных объектов со значительными площадями с/х угодий, низкий уровень лесистости и значительную мозаичность природного растительного покрова.

Ключевые слова: Подолье, биотические рекреационные ресурсы, заповедные объекты.

Summary:

Petro Tsaryk. ASSESSMENT FAVORABLE BIOTIC RECREATIONAL RESOURCES OF PODILLIA.

Analyzed skirts favorability biotic resources for the purposes of recreation and tourism. Spend a score of four key indicators for each physiographic regions skirts: part of the natural vegetation, the number of biological and zoological facilities, superior species of woody vegetation and the proportion of protected areas in the PGR.

It was determined that the best indicators of favorable biotic resources from Opole (Nicholas-Berezhany (13 points), Hodorowsky-Buceatchi (13 points)) areas, Ternopil and Khmelnytsky Dniester (Chortkiv-Kamenetz-Podolsk district (14 points)), Tovtrovy ridge (Zbarazhsky -Smotrisky area (12 points)), and Small Zhytomyr Polissya (Radekhiv-Brody (12 points), Smygivsko-Slavutskii (15 points), Baranovsky-Visokopichansky (12 points) areas). Naihudnie favorability indices of biotic resources in the physiographic regions Podolsko Pridneprovsk edge (Ruzhin-Skvirsky (4 points), Oratovsky-Monastyrishensky (4 points), Uman-Mankovsky areas (5 points)).

It was revealed that 25 of the 36 physiographic regions have a total score of less than 50% (less than 10 points), 4 district - half (10 points) and only 7 regions are greater than the estimate of 50% (more than 10 points). That is, the favorability of biotic recreational resources on the tail below the average, primarily due to the high economic development of the territory, limitations of its development, a high proportion of reclaimed land, the presence of protected objects with large areas to / agricultural land, low levels of forest cover and a large mosaic of natural vegetation cover.

Keywords: skirts, biotic recreational resources, protected objects.

Рецензент: проф. Брич В.Я.

Надійшла 04.11.2015р.

УДК 630*627.3

Валентина ЧАБАНЧУК, Михайло МЕЛЬНІЙЧУК

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІСЬКИХ ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ РІВНЕНЩИНИ У РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМІ

У статті розглянута роль лісових ландшафтів Рівненщини у сфері рекреації. Досліджено осередки збереження природних лісових ландшафтів та показники лісистості по території області. Вивчено головні якісні характеристики рекреаційних лісів на території Рівненської області. Проведено аналіз форм організації рекреації в лісах Рівненщини. Охарактеризовано видовий склад і вікову структуру лісів як індикаторів лікувально-оздоровчих та санітарно-гігієнічних функцій лісу. Визначено ступінь фітонцидності переважаючих порід та показники естетичної цінності поліських лісів за методикою В. Мацоли. Проаналізовано основні заняття з рекреаційного використанням лісових ресурсів та проблеми, що гальмують розвиток рекреації та туризму.

Ключові слова: лісовий ландшафт, рекреаційна діяльність, рекреаційні ліси, лісистість, фітонцидність, атрактивність, естетична цінність, лісові ресурси.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для сучасного етапу суспільного розвитку характерне зростання ролі рекреації для відновлення сил людини. Стрімкий розвиток технологій, науково-технічний прогрес вимагають від людей великих затрат енергії, причому дедалі більше відчувається не тільки фізична втома, але і моральний тиск. У таких умовах все більшої популярності набуває відпочинок людей на природі, а отже і зростає роль лісових ландшафтів у сфері рекреації, оздоровлення і лікування. Наявність лісів сприяє розвитку специфічних видів відпочинку, адже позитивний вплив лісу на організм людини відомий уже давно.

Ліси роблять природне середовище здоровим і придатним для життя. Ось коротка характеристика санітарно-гігієнічних функцій лісу:

- озонує повітря;
- іонізує повітря (іонів у лісі в 100 разів більше, ніж у приміщенні);
- поглинає вуглекислий газ (у міському повітрі вуглекислого газу міститься 0,03%, а лісі - 0,00007%);
- виділяє кисень (1 га лісу виділяє в рік 5 тонн кисню);
- збирає пил, кіптяву, забруднюючі речо-

вини (1 га лісу уловлює в рік 32 тонни пилу);

– виділяє фітонциди (1 га ліси виробляє до 15 кг фітонцидів в рік);

– володіє антимікробною дією (у місті в 1 м³ міститься 6000 мікробів, у лісі – 300) [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання лісових ландшафтів та лісових ресурсів у рекреації останнім часом набуло значної актуальності і розглядається у працях багатьох вчених із різних сфер діяльності, зокрема соціологами, економістами, юристами, географами, лісівниками, екологами тощо. Серед географів проблемі рекреаційного використання лісів присвячені праці Р. Возняка, С. Генсірука, М. Нижника [2], І. Бойко [1], Н. Фоменко [10], В. Стафійчука [7; 8], В. Мацоли [4], А. Тарасова [9] та інших. У цих працях розглядаються особливості рекреаційних лісів та форми їх використання, рекреаційні функції лісів, їх вплив на організм людини, напрямки використання та методики дослідження лісових ресурсів. Аналіз літературних джерел дає можливість зробити висновок про відсутність пряць щодо дослідження рекреаційного використання лісових ландшафтів Рівненщини, за винятком праці Кравченко Н.А. [3], в якій розглянуте рекреаційне гос-